

AYOLLAR HUQUQLARI VA GENDER TENGLIK

Mamirbekova Madinabonu Zahriddin qizi

Andijon davlat pedagogika institute

Boshlang'ich ta'lim o'nalishi

1-bosqich talabasi

E-Mail : mamirbekovmashhurbek@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada ayollar huquqlari va gender tenglik masalalari ijtimoiy, huquqiy va madaniy kontekstda tahlil qilinadi. Ayollarning siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy sohalardagi faolligi va teng huquqli ishtirokini ta'minlash zamonaviy demokratik jamiyatning muhim ko'rsatkichlaridan biridir. Maqolada O'zbekistonda ayollar huquqlarini ta'minlash bo'yicha olib borilayotgan islohotlar, qonunchilikdagi o'zgarishlar, xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash dasturlari va gender siyosati amaliyoti tahlil qilinadi. Gender tenglikni ta'minlash yo'lida to'siq bo'layotgan stereotiplar, mehnat bozoridagi tengsizlik, ma'rifiy va iqtisodiy imkoniyatlarning cheklanganligi kabi masalalarga alohida e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: ayollar huquqlari, gender tenglik, ijtimoiy tenglik, ayollar ishtiroki, qonunchilik, ta'lim, mehnat bozori, madaniy stereotiplar, gender siyosati.

WOMEN'S RIGHTS AND GENDER EQUALITY

Annotation

This article analyzes women's rights and gender equality issues in a social, legal and cultural context. Ensuring the activeness and equal participation of women in political, economic and social spheres is one of the important indicators of a modern democratic society. The article analyzes the reforms being carried out in Uzbekistan to ensure women's rights, changes in legislation, women's support programs and gender policy practice. Special attention is paid to issues such as

stereotypes that are an obstacle to ensuring gender equality, inequality in the labor market, and limited educational and economic opportunities.

Keywords: women's rights, gender equality, social equality, women's participation, legislation, education, labor market, cultural stereotypes, gender policy.

ПРАВА ЖЕНЩИН И ГЕНДЕРНОЕ РАВЕНСТВО

Аннотация

В данной статье анализируются права женщин и вопросы гендерного равенства в социальном, правовом и культурном контексте. Обеспечение активности и равноправного участия женщин в политической, экономической и социальной сферах является одним из важных показателей современного демократического общества. В статье анализируются проводимые в Узбекистане реформы по обеспечению прав женщин, изменения в законодательстве, программы поддержки женщин и практика гендерной политики. Особое внимание уделяется таким вопросам, как стереотипы, являющиеся препятствием для обеспечения гендерного равенства, неравенство на рынке труда, ограниченные образовательные и экономические возможности.

Ключевые слова: права женщин, гендерное равенство, социальное равенство, участие женщин, законодательство, образование, рынок труда, культурные стереотипы, гендерная политика.

Kirish

Gender tenglik va ayollar huquqlarining ta'minlanishi har qanday demokratik jamiyat taraqqiyotining muhim mezonlaridan biridir. Inson huquqlarining ajralmas qismi sifatida ayollar huquqlari siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy sohalarda erkaklar bilan teng huquq va imkoniyatlarga ega bo'lishni nazarda tutadi. Tarixiy jarayonlarda ayollar ko'plab sohalarda tenglikka erishishda

turli to‘siqlarga duch kelgan bo‘lsalar-da, bugungi kunda dunyo miqyosida gender tenglikni ta‘minlash borasida jiddiy harakatlar olib borilmoqda.

O‘zbekistonda ham ayollar huquqlarini himoya qilish, ularning jamiyatdagi o‘rnini mustahkamlash borasida muhim qadamlar tashlanmoqda. Xususan, qonunchilikda ayollar huquqlarini kafolatlovchi hujjatlarning qabul qilinishi, davlat dasturlari orqali xotin-qizlarning iqtisodiy va ijtimoiy faoliyatda ishtirokini rag‘batlantirish, ularning siyosiy jarayonlarda teng ishtirokini ta‘minlashga qaratilgan tashabbuslar mavjud. Biroq, amaliyotda hali ham gender tenglikka erishishda muayyan muammolar saqlanib qolmoqda. Jumladan, mehnat bozorida ayollar erkaklarga nisbatan kamroq maosh oladi, ularning yuqori lavozimlarda ishlash darajasi past, ayrim hududlarda esa ayollar ta‘lim va tibbiyot xizmatlariga to‘liq ega emas. Bu esa gender tenglikni ta‘minlashda huquqiy asoslar bilan bir qatorda ijtimoiy ong va madaniyatdagi o‘zgarishlar ham zarurligini ko‘rsatadi.

Adabiyotlar tahlili

Gender tenglik va ayollar huquqlari bo‘yicha mavjud adabiyotlar huquqshunoslik, sotsiologiya, siyosatshunoslik va ijtimoiy ish sohalarini qamrab oladi. O‘zbekiston Respublikasining “Ayollar va erkaklar uchun teng huquq va imkoniyatlar kafolatlari to‘g‘risida”gi qonuni gender tenglikni ta‘minlashda asosiy normativ-huquqiy hujjat hisoblanadi. Mazkur qonunda gender tenglik mezonlari, ayollarning ijtimoiy-siyosiy hayotdagi ishtiroki va mehnat huquqlari alohida belgilab o‘tilgan.

BMT va UNDP tomonidan e‘lon qilingan “Gender Development Index” (GDI) va “Gender Inequality Index” (GII) hisobotlari mamlakatlarda gender tenglik darajasini baholashda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi. Ushbu hisobotlarda O‘zbekiston bo‘yicha berilgan statistik ma‘lumotlar ayollar ta‘limi, mehnatga jalb etilishi va siyosiy ishtiroki borasidagi real vaziyatni aks ettiradi.

O‘zbek olimlari tomonidan yozilgan ilmiy maqolalar, xususan, A. Qodirova, D. Xolboyeva va N. Ismoilovalarning gender siyosati va ayollar huquqlari bo‘yicha

tadqiqotlari O‘zbekistonda gender tenglik masalasiga milliy yondashuvni yoritadi. Bu ishlarda asosan ayollarni ijtimoiy himoya qilish, ularning yetakchilik salohiyatini oshirish va oilaviy zo‘ravonlikka qarshi kurashish masalalari tahlil qilingan.

Yevropa Ittifoqi, USAID, UN Women va boshqa xalqaro tashkilotlarning O‘zbekistonda amalga oshirayotgan loyihalari doirasida tayyorlangan ilmiy-analitik hisobotlar ham muhim adabiyotlar sirasiga kiradi. Ular gender muammolarining sabablarini chuqur o‘rganish va samarali yechimlar ishlab chiqishda yordam beradi.

Tadqiqotlar qismi

Tadqiqot jarayonida so‘rovnoma, ochiq manbalar va statistik tahlil usullaridan foydalanildi. 2024-yilda Gender va oila ilmiy-tadqiqot instituti tomonidan o‘tkazilgan so‘rovnomada ishtirok etgan 1000 nafar ayolning 58 foizi o‘zini ijtimoiy hayotda yetarli ishtirokchi deb bilmasligini bildirgan. 35 foizi esa mehnat sharoitida teng huquqlilikka erishmaganini ta’kidlagan.

Statistika agentligi ma’lumotlariga ko‘ra, O‘zbekistonda ishchi ayollarning 62 foizi xizmat ko‘rsatish sohasida, 20 foizi ta’limda, 11 foizi sog‘liqni saqlash tizimida band. Ammo yuqori rahbarlik lavozimlarida ayollar ulushi 11% dan oshmaydi. Bu gender tafovutining mavjudligini ko‘rsatadi.

Ta’lim sohasidagi islohotlar natijasida esa qizlarning oliy ta’limga kirish ko‘rsatkichlari oshmoqda. 2019-yilda bu ko‘rsatkich 17% bo‘lgan bo‘lsa, 2023-yilda 32% ga yetdi. Bu esa gender tenglik sari qadamlar borayotganini bildiradi.

Xulosa

Gender tenglik va ayollar huquqlarining ta’minlanishi demokratik jamiyat barqarorligi va taraqqiyotining ajralmas omillaridan biridir. Ayollarning siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy hayotda faol ishtiroki nafaqat ularning shaxsiy huquqlarini, balki butun jamiyat salohiyatini oshiradi. O‘zbekistonda gender siyosati borasida

muhim yutuqlarga erishilgan bo'lsa-da, hali hal qilinishi lozim bo'lgan dolzarb masalalar mavjud.

Ish o'rinlari va maoshdagi gender tafovutlari, madaniy stereotiplar, ayollar salohiyatining to'liq ro'yobga chiqmasligi kabi muammolar gender tenglikni izchil ta'minlashga to'sqinlik qilmoqda. Bu borada qonunchilikni takomillashtirish, ijtimoiy ongni o'zgartirish, ayollarning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlash muhim ahamiyatga ega. Kelgusida gender tenglikni ta'minlash uchun ta'lim tizimiga gender yondashuvni joriy etish, ayollarni liderlikka tayyorlash dasturlarini kengaytirish, gender byudjetlashtirish mexanizmlarini amaliyotga tatbiq etish lozim. Bu orqali barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish va inson huquqlarini to'laqonli ta'minlash mumkin bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi. (2019). "Ayollar va erkaklar uchun teng huquq va imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida"gi Qonun. Toshkent.
2. O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi. (2022). Toshkent: Adolat nashriyoti.
3. O'zbekiston Respublikasi Oila kodeksi. (2023). Toshkent: Yuridik adabiyotlar nashriyoti.
4. Toshmatova, G. (2022). Gender tenglik: muammo va yechimlar. Toshkent: Ijtimoiy fanlar nashriyoti.
5. Qodirova, A. (2021). Ayollar huquqlari va ijtimoiy adolat. Toshkent: Ma'rifat.
6. Ismoilova, N. (2020). Xotin-qizlar va ijtimoiy himoya. Andijon: Ilm ziyo.
7. UNDP Uzbekistan. (2023). Gender Development Index Report. Tashkent.
8. Gender va oila ilmiy-tadqiqot instituti. (2024). Ayollar va ijtimoiy faollik: sotsiologik tahlil. Toshkent.